

Cymbeline

(A száműző, 2., befejező rész)

Lássuk ezek után a Vénuszt, ezúttal mint bolygót: Arról már szoltunk, hogy a Hold után a legfényesebb égi-éji világító, olyannyira, hogy derült, Hold nélküli éjszakán a Vénuszt eltakaró tárgyak akár árnyékot is vethetnek. A Holdhoz hasonlóan gyakran nappal is látható szabad szemmel. Nap körüli keringése során hol esti csillagként, hol hajnali csillagként látható a földről, ami miatt régen úgy hitték, hogy két csillagról van szó. Püthagorasz görög csillagász, filozófus, matematikus ismerte fel elsőként, hogy Foszforosz (fényhozó) és Heszperosz (alkonyhozó) ahogyan akkortájt nevezték a hajnalnak és az estnek a hírnökét, egy és ugyanaz és a Vénusszal, vagyis az Esthajnalcsillaggal azonos. A távcső felfedezésével arra is fény derült, hogy a Vénusznak a holdfázisokhoz hasonló fényváltásai vannak. Ha a Vénusz az újholdhoz hasonló helyzetbe kerül („újvénusz”), fénygyűrű fogja körül, amikor pedig az égitest a teliholdhoz hasonló, teljes fényes korongjával tűnik fel: „telivénusz”. Az „újvénusz” van legközelebb a Földhöz, a „telivénusz” pedig a legtávolabb tőlünk.

Ún. alsó együttállásban a Vénusz minden más bolygónál közelebb van a Földhöz, ezért szokták bolygótestvérünknek, vagy bolygónővérünknek is nevezni. További érdekessége az égitestnek, hogy ellentétben a többi bolygóval, tengely körüli forgása nem direkt, hanem ezzel ellentétes, retrogárd, ami azt jelenti, hogy a Nap körüli keringésének irányával szemben forog a tengelye körül. További fontos adatnak tűnik, hogy Galileo Galilei, aki kortársa volt Shakespeare-nek (történetesen ugyanabban az évben, 1564-ben születtek mindketten), fedezte fel, hogy a Vénusz bolygó fogyó és növekvő fázisokat mutat, mint a Hold.

Ez a felfedezése nem csak önmagában jelentős, de azért is fontos, mert azt bizonyítja, hogy nem a Föld, hanem a Nap a Naprendszer centruma, vagyis a kopernikuszi heliocentrikus világkép a helyes, és a Vénusz is a Nap körül kering, különben nem lehetne magyarázni a vénuszfázisokat.

Shakespeare-nél már szinte bevett gyakorlatnak számít, hogy műveibe egyszerre építi bele a középkor geocentrikus világképének asztrológiai hagyományait, és a reneszánsz csillagászat tudományának legfrissebb, heliocentrikus felfedezéseit.

Nincs ez másként esetünkben sem: Imogen vénuszi ősképet (csillag)-mítoszi arculatát szervesen egészítik ki, árnyalják, és teszik ugyanakkor teljessé a Galilei által vezérelt új, Vénuszra („újvénuszra”) vonatkozó felismerések. A „nem valós”-képzelt-imaginárius Imogen látlata, fur-

csa módon éppen a legkonkrétabb, materiális, fizikailag létező bolygó alig észrevehető, gyűrűs „újvénusz” állapotával lehet azonos, ahhoz hasonlóan, mint ahogy az „új”, de láthatlan Hold is Posthumus „van is-nincs is” nevére rímel. Az a „kiszólás” tehát, hogy Posthumus, Imogen hódolójának tekinti magát, arra való utalás lehet, hogy az újhold (értsd: régiesen „újhód”) vagyis maga Posthumus, Imogen, vagyis az „újvénusz” Holdja-hódolója-hódja-„holdolója”. [Azt gondoljuk, hogy a hold (hód) és a hódol ige, vagy a hódolat főnév, stb. egymásból levezethető fogalmak, de a „nóta” is azt tartja, hogy a Hold a csillagokba, talán éppen az (Esthajnal) csillagba, vagyis a Vénuszba szerelmes, neki hódol-holdol, stb. Érdemes Shakespeare-t magyarul (is) olvasni.]

Imogen személyiségének másik „kettőse”, a szüzi és az erotikus kisugárzás, szinkronicitást mutat a Csillag hajnali és esti megjelenésével, ami miatt régen (mint láttuk) két csillagnak is észlelték és nevezték.

Shakespeare darabjában az esti (éjszakai) Imogen tűnik erotikusnak, méghozzá Iachimo jelenlétében, akiben Vénusz mítoszi párját, a Mars ősképet tisztelhetjük, a hajnali Imogen viszont, mintha egy egészen más személyiség volna, akinek (nappali) szüziesség-szüzessége csakis egy posthumusi újhold mellett lehet „valósan-imaginárius”, még akkor is, ha a „hódoló” történetesen éppen távol van. Posthumus és Imogen hosszú, udvarból való „eltűnései”, szereplőink „új”, láthatatlan állapotaival lehetnek kapcsolatban, a „nagy visszatérés” viszont mindkettejük esetében egy „teli” állapotot feltételez.

Imogen nem konvencionális viselkedése, az elvárásokkal szembeni magatartása, azoknak nem megfelelni akaró megnyilvánulásai, vagyis az a tény, hogy a király-apja tudta és beleegyezése nélkül „hozzáment” (nevelt) testvéréhez, annak minden következményével (ezek a bizonyos következmények teszik ki a darab nagyobbik részét), mutat bizonyos analógiát a Vénusz ún. retrogárd, a mindenkori „menetiránnyal” szembeni mozgásával, tengelyforgásával...

Ezek az újabb galileói, a Vénusz bolygóra vonatkozó fejlemények nem csak Imogent és Posthumust definiálják újra, de Cymbeline királyi udvarába és udvartartásába is mélyebb betekintést engednek, úgy is mondhatnánk, hogy irányt mutatnak annak eldöntésében, hogy mely személyek tartoznak a szűkebb királyi család ún. belső köreibeh, s kik tekinthetők idegeneknek, „külsősöknek”. Véleményünk szerint ugyanis a darab egyik fontosnak tetsző üzenetéhez kerülünk közelebb, amennyiben élesen látjuk ezeket a bizonyos, sokszor nehezen kivehető köröket.

Visszatérve Galileo bolygóihoz, tudnunk kell, hogy az ún. belső bolygók (Merkúr, Vénusz) rendelkeznek a már említett fázisokkal, azok a boly-

gók tehát, amelyek a Nap és a Föld között keringenek a Nap körül. A hagyományos csillagműtői szemlélet a Holdat is a bolygók közé sorolja, s mivel a Föld körül (is) keringő égitest néha a Nap és a Föld közé kerül, tekinthetjük a Holdat is „belső bolygónak”. Néha viszont éppen kívül esik a Napon és a Földön körútja során, ezért olyan (is), mint egy külső bolygó, vagyis „határeset”. A Föld nem szerepel a csillagműtői bolygóhetesben, az ún. külső bolygók, amelyek tehát a Földtől (és ezen a réven a Naptól is) távolabbi pályán keringenek a Nap körül, vagyis a Mars, a Jupiter és a Szaturnusz nem mutatnak a belső bolygókhoz hasonló fázisokat, fényváltozásokat.

Lássuk ezek után, hogy miként építette fel Shakespeare Cymbeline és a „Cymbeline” köreit:

A kör közepén maga, a kissé erőtlen, tehetetlen (mozdulatlan?) Cymbeline trónol, ő a Nap (korong) köre. A hozzá legközelebbi belső körön, a másodikon, a Merkúr kering, mint Pisanio, a következő (harmadik) belső kört Vénusz járja körül, ő Imogen, majd a Hold következik, a negyedik, egyszerre külső és belső „bolygóként”, akit Posthumus személyesít meg, a maga körével-köreivel. A Mars már a külső körök keringője, a bolygót Iachimo játssza, Jupiter szintén külső körös, ő nem más, mint a rómaiak, de egyben sok brit főistene is, a darabbéli Jupiter. És végül a külső sötétség legtávolibbi, hetedik körét a Szaturnusz rója, akit Cloten és királynő anyja alakít. A két királyfi, Guiderius és Arviragus, ha a darab végére is, de visszakerülnek apjukhoz-„apjukba”, és új Napként ragyogják be mindketten a „Happy End”-et. (A „darabon kívül” később valóban ők kerülnek Cymbeline utódaiként a trónra, előbb Guiderius, majd Arviragus.) Belarus pedig (egyenlőre) „lóg a levegőben”...

Amint látjuk, a mester Nap-központú világképet tervezett, de mégsem az „öreg-Nap”, vagyis Cymbeline viszi a prímet (sem a cintányér sem a cimbalom nem igazán „prímhangszer”), s nem is a fiatal „Nap-kezdemények”, az édes fiai, Guiderius és Arviragus azok, akik a játék fővonalának irányát meghatároznak (bár a darab végén – ha erről külön szó nem is esik – mindenki számára világos, hogy az idősebb édesfiú, Guiderius viszi tovább a királyi vérvonalat. S ez a körülmény nem egészen mellékes), hanem Posthumus és Imogen, vagyis a Hold és a Vénusz története jelenti a „fő csapásirányt”, azaz a „neveltfiú” és az édeslány eltűnése, megkerülése, akikből a darab végére sem lesz királyi pár. Nem véletlenül mondja Cymbeline az ötödik felvonás ötödik színében, hogy:

„Cymbeline
(...)
Imogen,
Egy koronától estél el”

Pisanio, az a szereplője a darabnak, akinek töretlen hűsége gazdáihoz, Posthumushoz, majd később Imogenhez, talán abból (is) fakad, hogy

legtisztábban látja át a helyzetet. Ő az a közvetítő, üzenethordozó, hírvívő, aki összeköti a darab szinte minden szereplőjét.

Éleslátása onnan is eredeztethető, hogy, mint a Naphoz legközelebb keringő bolygó, a legkorábban érik el a napsugarak, a Naptól jövő fényinformációk. Pisanio ugyanakkor feltétel nélkül képes azonosulni Posthumus és Imogen, vagyis a Hold és a Vénusz fényváltozásaival, hiszen (mint belső bolygó) neki is hasonló „időszakai-fázisváltozásai” vannak, mint azoknak, akiket feltétel nélkül ismer, szeret, szolgál, és magasfokú empátiás kapacitással éli bele magát gazdái testi-lelki rezdüléseibe...

Nevéből ítélve pisai (származású) – római eredet –, maga a név (szó) a Pisa-ra vezethető vissza, ami viszont torkolat értelmű. Neve jól rímel darabbéli szerepére, hiszen „belé torkollnak” ennek a bonyolult, több szálon futó történetnek a szálai, mígnem általa jut az egész cselekményfolyam a végkifejletet jelentő család-egyesítéshez, stílusosan fogalmazva, a tengerhez...

Merkúri ősképet azonban könnyen „demitizálhatjuk”, ha arra gondolunk, hogy a „tisza ész logikájával”, (materialista?) felvilágosult tudományos, csillagászati szemléletével, sok hasonlóságot mutat azzal a Galileo Galileivel, aki történetesen szintén Pisában született, vagyis pisai, értsd: Pisanio, és nevéhez fűződik a heliocentrikus, kopernikuszi világkép bizonyítása, éppen az ún. belső bolygók fényváltozásainak felismerésével.

Az a tény, hogy az olasz tudós történetesen egy évben született Shakespear-rel, megenged egy olyan további feltételezést is, hogy a mester magát, Galileo révén mentette át a darabba, mint Pisanio, nekünk ugyanis Shakespeare közvetíti a darabot, méghozzá élő-egyenes adásban...

Mindazonáltal Pisanio nem „családtag”, hiába forog és kering a legbelső körökben...

Iachomoról már sokat elmondunk, most csak annyit érdemes megjegyeznünk, hogy, bár külső pályán kering Imogen és Britannia körül (a kettő valójában ugyanaz, hiszen nem árulunk el nagy titkot: Imogen, maga a megszemélyesített sziget, ország, Britannia-provincia) mégis távoli, római-olasz férfiági rokon, hiszen, mint láttuk, a rómaiak és utódaik a „taljánok” valamennyien „trójai házból valók”. Ősapai szinten, vagyis Aeneas révén, és I. Brutus kapcsán rokoni a briteknek...

Rokonság ide vagy oda, Iachimo mégiscsak egy nemkívánatos, agresszív betolakodó, akinek semmi keresnivalója Imogen hálózobájában, tekintettel arra, hogy egyszer már „kosarat kapott”, amikor Imogen „visszaverte” az olasz „szerelmi támadását”. Shakespeare mesterien szövi-gondolja tovább ezt a cselekményvonalat is, Iachimo és Imogen „magánéleti eseményeikalandjai” ui. szinkronban vannak a rómaiak és

britek éppen aktuális csatájával-békéjével-háborújával. Iachimo ezen a szinten már nem (csak) egy reneszánsz olasz csábító-kalandor, de személyébe összpontosul az éppen aktuális Róma is, és a Britanniát meghódító ókori Római Birodalom is, a maga veszített csatájával és megnyert háborújával. Imogen szüzessége a fentiek értelmében szintén többet jelent a maga személyes érintetlenségénél, vagy férje iránti hűségénél, az ún. „hitvesi szüzességénél”. Szüzessége ezen a szinten Britannia „érintetlenségét” hordozza magában, vagyis hazája iránti hűségének is a záloga egyben. Iachimo Rómájával szemben, mint már említettük, a szűz királylány magát Britanniát testesíti meg, mégpedig azt a Britanniát, amelyet a rómaiaknak egyenlőre még nem sikerült bevenniük, de mi már tudni véljük (a történelemből), hogy csak idő kérdése Britannia rómaiak általi meghódítása és a Római Birodalom részévé való tétele. Imogen erotikus kisugárzása erre a „részszé” tételre rímel, és párhuzamot mutat apja, Cymbeline rómaiaknak megfizetett adójával, hadisarcával, a győztes csata után.

Míntha Imogen lenne maga ez a bizonyos hadisarc, aki (amely) akkor is adózik Rómának, ha megőrzi szüzességét, és akkor is, ha (az átmeneti béke érdekében) feláldozza azt hazája érdekében...

De haladjunk tovább:

Jupitert sokan emlegetik a darabban (pl. Cloten, Imogen, Belarius, Posthumus, a Jós stb.), olyannyira, hogy maga is megjelenik a színen – igaz, „csak” egy jelenés képében, mint Posthumus álma –, immár a rómaiak és a britek közös főisteneként. A kérdés már csak az, hogy a britek kényszerből, a behódoltak alárendelt pozíciójából veszik-e szájukra a nevét, vagy tényleg annyira romanizálódtak, hogy részben, vagy egészen elfeledték korábbi, kelta identitásuk pogány napisteneit. Az a tény, hogy a darab summázatát nyílt színi formában Jupiter foglalja írásba (mint a kőtáblákba vésett tizparancsolatot a zsidók Istene Mózesnek), arra enged következtetni, hogy Britannia felett már Jupiter lebeg, méghozzá sas képében:

„Jós

Az istenek látást mutattak az
Éjjel-böjttel s imával kértem intést.

Jupiter madarát, a római

Sast láttam, s eltűnt a fényben. Ez

Ha jeleim nem csalnak, azt jelenti,

Hogy Róma győz.”

(Negyedik felvonás, második szín)

A jós abban tévedett, hogy a rómaiak ebben a (darabbéli) csatában még vesztek, viszont igazolódni is látszik a jóslat, amennyiben a rómaiak Britanniát birodalmukhoz csatolták, a briteket pedig leigázták, és majd 400 évig uralkodtak felettük, a nagy háborút tehát mégis ők nyerték meg...

Belarius, a száműzött főúr (Morgan), álnéven, mint korábban már jeleztük, „lóg a levegőben”, vagyis nem tartozik sem a belső, sem a külső körhöz, vagyis független, szabad (Föld?):

„3. szín

Wales, hegyes vidék barlanggal.

Belarius, Guiderius és Arviragus jön

Belarius

Ki őrzi házát ily szép nap-kivált,

Ha ily odú? Hajoljatok meg! Ajtónk

Az égnek és napnak szent áhitattal

Tanít köszönni reggel. A királyok

Kapuja íve tág: az óriás

Is peckesen megy rajta át, fején

Kevély turbánja: nem köszöni a

Reggelt.-Üdv, ékes ég! Mi, szirtlakók,

Meg nem vetünk, mint gögösebb urak.

Guiderius

Légy üdvöz ég!

Arviragus

Légy üdvöz!

(...)

Belarius

(...)

Itt

Szabad vagyok, s az Égnek több kegyes

Adót leróttam már, mint előbb égész

Életemben.”

(Harmadik felvonás)

Belarius (a név lehetséges jelentésrtegei: fehér, jó, belső) vagyis álnévén Morgan (a walesi eredetű név jelentése: nagy, tiszta, világos, tengeren született, esetleg reggel) és nevelt fiai, Guiderius (a név jelentése: erdőből származó) vagyis álnévén Dolydore (a név jelentése bőkezű, adakozó) és Arviragus (a név az ártatlansággal, tisztasággal, érintetlenséggel, szüzességgel, esetleg virágokkal hozható kapcsolatba) vagyis álnévén Cadwal (a walesi eredetű név jelentése: War vezető) képviselik a szigetek őslakóit, a keltákat, akik még nem „britesedtek el”, nem romanizálódtak. Elszigegeteltségük folytán megtarthatták és meg is tartották, ill. nevelőapjuk révén „visszatanulták” az ősi kelta természetközeli életmódot és a „prerómai” archaikus ősvallás pogány rítusait...

Morgan (hiszen esetünkben éppen az álnév takarja az igaz tartalmat) nem csak azért adott magának is és (nevelt) fiainak is találó régi walesi (ál) neveket, hogy megvédje magát és a gyermekeket egy esetleges leleplezéstől-lelepleződéstől, de elsősorban az vezérelhetette, hogy (mint egy druida) megtanítsa az „ifjúságot” ősei, mármár feledésbe merült hagyományaira, természetközeli életmódjára, hogy átörökítse a jövő nemzedéknek a régiek tudását, az elődök bölcsességét, természetbölcsületét. A druidák voltak a kelták vallási rendjének vezetői, akik egyszerre láttak el papi, döntőbírói, gyógyítói, tudósi, tanítói és más feladatokat, hasonlóan, mint a pogány magyarok sámánjai.

A druida bölcsesség nagy mennyiségű, fejből megtanult, versben rögzített, szájhagyomány útján terjedő, egyetemes tudást jelentett, melyek elsajátításához húsz év állt rendelkezésére a druidajelölteknek. Ne feledjük (és ez többször is elhangzik a darabban), hogy Morgan se több, se kevesebb, éppen húsz éve tartózkodik távol az udvartól, és él együtt a nagybetűs természettel és (nevelt) fiaival.

Nem tévedünk tehát, ha Morganban elsősorban egy kelta druidát látunk, aki a legjobb úton jár ahhoz, hogy (nevelt) fiai életébe becsempésze a természet szeretetét, az égitestek (Nap, Hold, csillagok, Tejút) a föld, a vizek, a tűz, a levegő, a növények (különös tekintettel a fákra), az állatok istenként való tiszteletét, valamint azt, hogy ezekkel a mindenütt jelen lévő istenekkel állandó és közvetlen a kapcsolat.

A druidizmus legnagyobb ünnepei a keltáknál azonban mégis csak a Naphoz kötődtek, vagyis a napfordulók és a napéjegyenlőségek jelentették számukra a „mihez tartást”, és a mindenkori fényviszonyokhoz igazították a mindennapjait:

A Napisten megszületését december 22-én, vagyis a téli napfordulón ünnepelték. A növekvő fény ünnepét, a megtisztulást február 2-án tartották.

Az ébredő természet napja március 21-re esett, vagyis a tavaszi napéjegyenlőség idejére. A virágba borulást és a szerelmet május elseje fémjelezte.

A Napisten és a Földanya nászünnepé június 21-én, a nyári napfordulón volt, az aratás augusztus 1-én és a betakarítás szeptember 21-én, az őszi napéjegyenlőség napján.

Nem véletlen, hogy Shakespeare éppen Walesbe helyezte a cselekmény legarchaikusabb („népies”) rétegeit. A kelták a vaskorban érkeztek a Brit-szigetekre. [Ki tudja honnan? Egyesek szerint keletről (innen a kelta név), talán Közép-Európából, mások szerint Ibériából.] Őket tekintik a britek őseinek, de ezen belül is a walesiek a legrégebbi kelták, akik talán elszigeteltségük miatt őrizték meg legtovább a régi hagyományokat, szokásokat, rítusokat, nyelvet, őseik pogány, panteista világszemléletét.

Nagy-Britannia, ill. a mai Egyesült Királyság népei közül a walesiekhez hasonlóan az írek és a skótok is kelta eredetűek, az angolok viszont nem. A Római Birodalom 407-ben vonta ki utolsó légióit a Brit-szigetéről, s nem sokkal utánuk germán eredetű hódítók jelentek meg a szigeten, elsősorban óangolok (anglik) és szászok (egyszóval összefoglalva: angolszászok, akik a valóságban is egyesültek), és akik az 5. században visszaszorították az itt élő britonokat, és a sziget déli-délkeleti részein királyságokat alapítottak, angolszász közösségeket. A „régijű” „őslakók”, a romanizált kelták, vagyis a britonok (britek) ugyanúgy ellenálltak az újonnan érke-

zett angolszászoknak, mint korábban a rómaiaknak. Az angolszászok viszont később maguk is ellenálltak a még újabb jövevényeknek, a dán eredetű vikingeknek, majd később a francia nyelvű normanoknak. E hatások nyomán fejlődött ki a középkorban a modern angol nyelv és az angol nép.

Úgy gondoljuk, hogy a darab két halottjában, a névtelen királynőben (Cymbeline második felesége) és fiában, Cloten-ben (Cymbeline mostoha fia) olyan (új) idegeneket tisztelhetünk, akik sem a kelta ágon, sem a római-briton ágon nem illeszthetők a Cymbeline család fájához. Talán Shakespeare beléjük oltott, germán eredetű, angolszász vére miatt kellett meghalniuk mint a darab legrosszabb, legnegatívabb, leggonoszabb, legsötétebb szaturnuszi archetípusainak.

A mester ezúttal is történelmet „hamisított”, de az is előfordulhat, hogy csak az időteret tágitotta, amikor a „nulladik évbe” előlegezte meg az angolszász inváziót, és a gonosz királynőre, valamint félkegyelmű fiára bízta az első „angol” honfoglalási kísérletet Britanniában, amely még ugyan sikertelenre sikeredett, no de ami késik, nem múlik, lesz még bőven dolgunk királyokkal, királynőkkel és furcsa fiúkkal...

A „nevenincs” királynő mintha egyenesen a „Titus Andronicus” méregkeverő újraéledt-újrahalt Tamorájaként került volna Cymbeline közelébe, csakúgy, mint a fia, Cloten (a clot szó jelentése: bolond, hülye, de jelenthet vérrögöt is, igei értelemben viszont megalszik, megalvad értelmű, a hasonló hangzású cloth szó szövetet, ruhát jelöl az angolban), aki nemtelen bosszút forral Imogen ellen. Ugyanolyan kéjgyilkosság elkövetésére készül, mint Tamora fiai Demetrius és Chiron Lavinia ellen. Míg a „Titus Andronicus”-ban az „idegen fiúk”, a gót jövevények bosszúhadjárata be is teljesedik (a Lavinian elkövetett erőszak és csonkítás egyben a Római Birodalom belülről való bomlasztására is utal: Lavinia ugyanúgy Rómát jelképezi, mint ahogy Imogen Britanniát), addig a „Cymbeline”-ben az idegen (angolszász?) agresszor elnyeri méltó büntetését, és a kelta Polydoreval való harcban, párbajban a fejét veszti. Fontos itt megjegyeznünk, hogy Imogen olvasmánya Philomela történetéről nem annyira az Iachimo irányából rá leselkedő veszélyre utal elsősorban (Iachimo „gavallér”), hanem a Clotenben élő Saturnus egyszerre elmebajos és vérszomjas (vérrögös) ősképét vetíti előre, aki a férj, vagyis Posthumus ruháját ölti magára (tudjuk, a Cloten névnek ruha jelentése is van), és Imogen „ura”-ként készül a nemtelen nemi erőszakra és kéjgyilkosságra. Mintha Cloten, Iachimo és Posthumus egy és ugyanazon férfi (férj?) archetípus három arculatát elevenítené meg: Saturnus, Mars és (új)Hold képében...

Ha tovább visszük ezt a gondolatsort, azt kell megállapítanunk, hogy bizonyos szempontból mindhárman idegenek: Cloten hülye, vérszomjas angolszász, Iachimo szemérmetlen, csaló,

szélhámos „talján”, Posthumus meg „tedd ki, hadd hűljön” a szűzi romanizált brit, így egyedül Guiderius (vagyis az erdőlakó, kelta nevén Polydorus, a bőkezű adakozó), az ellenséget legyőző hű hazafi lehetne igazán méltó párja Imogénnek (mindkettőjüknek csillagformájú anyajegye van), ha történetesen nem éppen az édestestvére volna. Egymás iránti kölcsönös vonzalmuk egyszerre több is és kevesebb is, mint testvéri szeretet, amiből történetesen a másik édestestvér, Arviragus sem marad ki, aki hasonlóan érez: szerelemmel szereti azt a fiút, aki mint Fidèle (a név jelentése: hűség) mutatkozik be, de az álnév és a fiúruha alatt igazi női szív dobog. Ezt a bizonyos, álruhába bújtatott nőt viszont Shakespeare színházában kötelezően csakis férfi alakíthatja...

Ezek a többszörösen összetett édestestvéri, nevelttestvéri, mostohatestvéri családi viszonyok, mintha túlmutatnának önmagukon, kivétnének a család köréből, és nemzeti vonalon folytatódtnának, kelta, briton, római, angolszász vonatkozásban, és ezen a réven új dimenziókban mesélnék el a népek-nemzetek egymásutánját, egymásba folyását, keveredését, a nemzet-, ill. nyelvvesztést, az új nemzet és nyelv kialakulását, vagy éppen a nemzeti önazonosságért vívott erőfeszítéseket, küzdelmet, harcot...

Érdeemes újfent szereplőkre lebontva megvizsgálni ezt a bizonyos (nemzeti) identitást:

Posthumus apja Sicilius volt, aki római származású szicíliai brit lehetett, de Britanniában éppen a rómaiak elleni harcban kapta a Leonatus (oroszlán szülötte) melléknevet, amit aztán fia, Posthumus is örökbe kapott.

Posthumus teljes neve: Posthumus Leonatus latin, vagyis római név.

Furcsa és ellentmondásos továbbá, hogy ez a bizonyos brit Posthumus éppen abban a Rómában kér és nyer befogadást, amely ellen az apja harcolt, s a tetejében a szállásadó, tősgyökeres római Philario, még együtt is harcolt Sziciliusszal, (hol?, mikor?, ki ellen?, milyen zászló alatt?, stb.), aki történetesen az életét is megmentette...

Posthumus később a Britanniát megtámadó megszálló római hadsereggel, római harci mezben tér vissza „hazájába”, majd egy hirtelen elhatározás folytán mégiscsak „hazai”, azaz a változatosság kedvéért brit parasztruhát ölt, hogy a végén újra felvegye korábbi római (jel)mezét, immár önmagával, önmaga identitásával küzdve, hogy ebben a maga se tudja milyen önazonosságban kerüljön a britek fogságába „hazaiként”. Ahol talán visszanyeri nem túl hiteles posthumusi mivoltát, de ennek előtte még megüti fel nem ismert feleségét...

Shakespeare zseniálisan ábrázolja Posthumus Leonatus, nevére rímelő sehova se tartozását, hazája és felesége iránti hűtlenül-hűségese (ős) bizalmatlanságát, árulással felérő külső és belső átalakulásait, de ne feledjük, hogy ő a darab legárvább alakja (apja meghalt, mielőtt ő a világra

jött, anyja viszont őt szülve halt meg), s „árvából lesz jó katona”...

Más vonatkozásban viszont nem tesz mást, mint láthatatlan újholdként forog a tengelye körül, kering a Föld és a Nap körül, egyszerre mint külső és belső bolygó Hold, a Johannes Kepler nevéhez fűződő bolygómozgásokra vonatkozó fizikai törvényeknek megfelelően...

Imogen mint képzelt lény, nő és feleség, királylány stb. neve is ugyanúgy latin-római eredetű, mint Posthumusé, s a név viselője is követi házastársa példáját, amikor csatlakozik az ellenséghez, a Britanniát éppen lerohanni készülő római hadak vezéréhez, Luciusához. Majd amikor elérkezik a mindent eldöntő csata, Posthumusszal szinte fej-fej mellett törne be a megszállókkal a saját hazájukba. Mindezek előtt azonban „elnézi” Clotent, és legádázabb ellenségében, leghűségesebb (halott) férjét látja bele:

„Imogen
(felébred)
(...)

Fejtetlen ember! S Posthumus ruhája!

Övé e láb s e kéz is, ismerem!
E marsi comb! Mercuri lábfej és
Herakles-kar! S a jupiteri arc?
– Istenem – gyilkosság! – oda van. Az örült
Hecuba minden átka s véle az
Enyém is csapjon rád, Pisanio!”
(...)

(Negyedik felvonás, második szín)

Úgy tűnik tehát, hogy Imogen is elégtelenre vizsgázott, mind a hazája iránti hűségéből, mind a saját férje ismeretéből.

Ez utóbbival kapcsolatban fontos emlékeztetnünk arra, hogy Imogen annyira se tartotta Clotent, mint férje, Posthumus legrosszabb ruháját:

„Imogen
Rosszabb nem éri annál, hogy nevést
Nyelvedre vetted! Legrosszabb ruhája,
Melyet csak hordott, drágább, mint te, nékem,

Ha minden szál hajad hozzád hasonló
Emberré válna is.”

(Második felvonás, harmadik szín)

Imogen számára a jelek szerint a „ruha teszi az embert”, olyannyira, hogy az öltözet „férji” kisugárzása annyira elvakítja, hogy kezestől, lábastól Posthumusnak nézi Clotent. Ez egyfelől arra is utal, hogy Cloten egyenlő magával a ruhával (ezt jelenti a neve), másfelől viszont azt sugallja, hogy a szűzi Imogen nem ismeri a szűzi Posthumus testét, mivel, ahogy erre már korábban is gyanakodtunk, frigyük is szűzi. Vagyis nem élnek nemi életet, nem az embert, hanem az istent látják a másikban.

Posthumus, mint tudjuk, hódolója (az isteniégi) Imogénnek, Imogen pedig szintén a rómaiak főistenének, Jupiternek a fejét hiányolja a kiterített férjének hitt, megcsönkített testről,

vagyis maga is isteníti az urat, az urát és Jupiternek nézi a Holdnak hitt Szaturnuszt...

Imogen ugyan, „csak” félárva, és a ruháit is ritkábban váltogatja, mint Posthumus, nevet viszont cserél, és az új ruha és név már (nemi) identitását is megváltoztatja, s ezen a réven könnyebben csatlakozik a „sokhoz”, a rómaiakhoz. Hogy kire gondol, amikor gazdáját megnevezi: Richard du Champ, csak találgathatjuk, nem tudhatjuk ugyanis, hogy a francia hangzású név mögött ki(k) áll(nak). A „legújabb gazdái”, vagyis a kelták (Morgan, Polydore, Cadwal), esetleg a férje, a romanizált Posthumus, netán az apja, Cymbeline, aki szintén római királyok késői leszármazottja, vagy a szintén idegennek számító és francia nyelvet beszélő normanok, akik még meg sem jelentek a Brit-szigeteken?

Egyvalami Imogennel kapcsolatban is biztosnak tűnik, hogy ti. mint a Nap körül közel keringő, belső bolygó, ugyanolyan könnyen „vált ruhát” (gondoljunk a bolygó, Holdhoz hasonló fény- és egyben alakváltozásaira) és „nevet” (gondoljunk arra, hogy régen a Vénuszt két „csillagnak” hitték, és két néven is tartották számon), mint ahogy Posthumus, vagyis ahogyan a Hold is fogékony az „alakoskodásra”.

Végső soron tehát elmondható, hogy Imogent, Vénusz bolygói minőségében, akár a Nap körüli keringésében, akár retrogárd, tengely körüli forgásában, akár ún. fázisaiban, olyan fizikai természettörvények determinálják, amelyeket Galileo Galilei ismert fel...

A darab talán legváratlanabb, legmeglepőbb fordulata (ha az elmondottak után egyáltalán érhet még bennünket csodálkoznivaló, mert Shakespeare sosem alszik) az magának Cymbeline-nek a múltja:

„Cymbeline
Érezd itthon, Caius magad!
Caesar ütött lovaggá, ifjúságom
Jórészt mellette telt el, hírem ott
Nyertem, s illik végsőkéig védenem, ha
Erővel venné vissza. Jól tudom,
Szabadságáért hadra kelt a pannon
És dalmát nép, s ha nem követjük e
Példát, pulykának látszanánk – s Caesar
Ne lásson annak.”

(Harmadik felvonás első szín)

Coriolanushoz hasonlóan, akiről kiderült, hogy az „ellenségnél” nevelkedett, sőt az ellenség vére csörgedezik az ereiben, olyannyira, hogy legközelebbi rokona, az ikertestvére, egyben a legnagyobb ellensége is, Shakespeare most azzal szembesít bennünket, hogy a „legnagyobb brit”, a britonok királya, Cymbeline, tulajdonképpen az ellenség királyánál nevelkedett. Caesar (Augustus császár) volt a tanítómestere, és ifjúságának a római kultúra és hadtudomány volt a legjelentősebb meghatározója, egészen odáig menően, hogy lovagi címét és hadvezéri hírét is ott szerezte.

Cymbeline (mint korábban már láttuk) a felelősége és a mostohafia nyomására, de a régi törvényekre hivatkozva ellentmondott Luciusnak, és megtagadta a rómaiaknak „járó” adó kifizetését, még azon az áron is, hogy tisztában volt Róma válaszlépésével, vagyis azzal, hogy a (túl) erő, a római hadsereg ellen nincs esélye. Mintha a „szakmai hiúság”, a lovagi (jó) híre, ill. az, hogy a tanítómesterének tartott Caesarnak ne okozzon csalódást („jó tanuló szindróma”) és kövesse a pannonok és a dalmátok példáját, fontosabb motivációs tényező lett volna számára, mint hazájának a „természetes önvédelme”. Cymbeline „illemből” védte nemcsak jó hírét, de Britanniát is, s titokban talán még bocsánatot is kért az ellenségtől, hogy „visszaütött”. Hiába, neki ennyire tellett...

Nem így a „kelta szabadcsapatok”, akikben még egészségesen éltek a haza szeretetének és a hon védelmének eleven, ősi ösztönei, és szívvel-lélekkel vetették bele magukat a csatába. Morgan, Polydore és Cadwal „gerillaakciója” nélkül Cymbeline nem győzhette volna le Rómát, s talán maga csodálkozott legjobban a „saját győzelmén”, mégis, mintha nagyobb örömmel fizette volna a rómaiaknak a hadisarcot vesztésként, mint győztesként...

Pisano szolgálékú, feltétlen hűsége gazdáihoz, Posthumushoz és Imogenhez, a darab legkövetkezetesebb szereplőjévé avatja alakját, mint aki mélyen belelát a száműzöttek lelkébe, de tisztában van azokkal a magasabb természet-törvényekkel is, amelyek a többi szereplőt is motiválják, mozgatják. Mintha számára az „aktuálpolitika” csak háttérül szolgálna ahhoz, hogy tudományos-pszichológiai ismereteit és belelélő képességét, nem elsősorban háborús, de békés célok szolgálatába állítsa...

Van a darabnak még egy „neves”, de láthatatlan szereplője: Guiderius és Arviragus dajkája, majd később Morgan felesége és Polydore, valamint Cadwall (nevelt) anyja, aki annak idején Belaius parancsára elrabolta Cymbeline fiait, de a darab idején már nincs az élők sorában, név szerint Euriphilé. A név (lehetséges) jelentése: Európaserető.

Ez a fontosnak tetsző, beszélő név arra utal (utalhat), hogy (nevelt) fiaiba nem csak a Brit-szigeti kelták identitását nevelte bele, hanem a „legősibb” ún. kontinentális, közép-európai keltákról szóló (dajka?) meséket is elmondta nevelt fiainak, akik édesanyjuknak hitték...

Ő sem lehetett egy politikus alkat, mégis fontos szerepet játszhatott abban, hogy a fiúk, aktuális hazájukat, Britanniát Európa részeként éljék meg, már csak (pannóniai?) származásuk miatt is, s bár mi sem szeretnénk „el-aktuálpolitizálni” látlatainkat, azt kell konstatálnunk, hogy az ún. *Brexit* már Cymbeline korában is ugyanúgy megosztotta Britanniát, Európát és a világot, mint most, 2019 januárjában...

Shakespeare sokrész, ókori témájú, egymással szoros összefüggésben (hálózat) lévő, egymásból levezethető, egymásból következő, az akkori ismert világ történelmét feldolgozó darabjai után, ebben a művében jutott el az ún. királydrámáig. Cymbeline egyszerre ókori mitikus és valós történelmi alak, akinek történetével (valóság show-jával) a mester átvezeti az olvasót, vagy a színháznézőt a mediterrán világ (birodalmak) világából, a brit, majd az angol (birodalom) porondjára. Ez a bizonyos átmenet (Shakespeare hazatalálása) azonban már sokkal a „Cymbeline” előtt elkezdődik...

Látlatait latolgatván néha úgy tűnik, mintha ebben a darabjában tenne pontot annak a hosszú, összetett mondatnak a végére, amelyet pl. a „Titus Andronicus”-ban elkezdett (ezúttal nem megyünk vissza).

Ott és akkor egy birodalom, (történetesen a római) végének a kezdetét fogalmazta meg: a Rómába került („behozott”) szomszéd barbár idegenek, a gótok, a darab szerint már fogolyként is bomlasztani kezdték „börtönországukat”, majd Tamora, a rab gót királynőből lett római kirtályné, tett arról, hogy élőködőként, belülről is kikezdje a gazdaszerkezetét, Rómát, amelybe aztán maga is belehalt, de a birodalomnak is vége lett...

A mondat a „Coriolanus”-ban folytatódott, ahol Róma magába olvasztotta a szomszédos rokon népeket, és ezen a réven mind jobban erősödött, gyarapodott és került közelebb a „kiteljesedéshez”...

A „Cymbeline” a mondat (mondandó) harmadik, befejező része, amelyből megtudhatjuk, hogy miként nyertek teret az egyszerre idegenek és „távoli rokonnak” számító rómaiak, Britannia-provinciában, s hogy ezzel egy időben, éppen időszámításunk táján, miként kapcsolódott be a kis szigetország a nagy világtörténelemben: a római-görög-trójai folytonossági sorba...

A britek éppen a római hódoltság idején kezdték meg a függetlenségi harcot, amely együtt járt a brit identitás megszületésével is, ez pedig később éppen Shakespeare korában, az angol világbirodalom csírázó magvait is szárba szökkenettette, s az angolok (gondoljunk a királynéira és a fiára Cloten-re), már nem provinciákban mérték a hatalmat, a gazdagságot, és a nagyságot, hanem gyarmatokban...

De ne szaladjunk az idő elé (ezt a műveletet hagyjuk meg továbbra is Shakespeare-nek), hiszen majd a királydrámák látlatainál, lesz még bőven alkalmunk arra, hogy az angol királyok ügyes-bajos dolgaiba betekintést nyerjünk (igaz, egy leare-i kitérővel).

Cymbeline családi-rokoni kapcsolatait taglalva, amelyek, mint láttuk, egyben népi-nemzeti kivételésben is sorsdöntőnek bizonyultak, brit-római vonatkozásban, fontos megemlítenünk azt, a történészek által is hitelesített adatot, mi-

szint, bevált római eljárás volt, hogy a szövetséges brit királyoknak (és Cymbeline „szövetséges” brit király volt, mint ez kiderült) csak addig hagyták meg a függetlenségüket, amíg az ún. kliensuralkodó (esetünkben Cymbeline) életben volt, aki egyezséget kötött, hogy Róma az ő végrendelete alapján jár el. A római jog az örökösödést csak apai vérvonalon engedélyezte, s ha az apaági vérvonal megszűnt, a brit királyságot úgy csatolták a Római Birodalomhoz, mintha meghódították volna. A területet és a tulajdont elkobozták, és a nemeseket fogolyként kezelték...

Vége valami jót is mondhatunk a „kliensuralkodóról”, hiszen a történet szerint, Cymbeline addig húzta-halasztotta a háborút és a békét (akár hadisarcot is fizetett győztesként), mígnem beállt a várva várt földi-égi konstelláció, és vér szerinti fiai hazaértek, ami szavatolta, hogy a rómaiak (az egyezés szerint) továbbra is tiszteletben tartsák a brit függetlenséget. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy Shakespeare „Cymbeline”-je, az időnyerés színjátéka, hiszen aki időt nyer, az életet nyer, s Cymbeline korábban számon tartott passzív, erőtlen, tehetetlen „Nap-lopása” valójában az időnyerés királyává is avathatja a címszereplőt.

A „száműző” Cymbeline ezek szerint akarva-akaratlanul (törvényes véletlen) időt nyert azzal, hogy a „száműzőt”, és ál-fiakat (Posthumus, Cloten) nevelt, vér szerinti fiai (Guiderius és Arviragus) viszont „alapánál” kapták meg azt a kelta identitást, amellyel biztosították a brit királyság jövőjét, éppen a római jog szerint, de a rómaiak ellen...

Hogy mindeközben maga Shakespeare is „számot űzött”, zsonglörködött az idővel, az (év) számokkal, és éppen lenullázta a világ, a római és a brit időt, már nem csak a római jogból fakad (bár, tudjuk, Julius Caesar is fontos időfaktor, történetesen a „hetedik”), hanem saját ötlet...

Ha írásunk vége felé ezt a bizonyos nagy viszatérést, földi hazatalálást, a csillagos égre vetítjük és ott próbáljuk tetten érni a „csillagokat”, de mondhatunk sztrákokat is, akkor érdemes kiindulnunk Shakespeare „szám űzéseiből”, aki egészen a nulláig űzte azokat.

Krisztus születése a Kos (lásd: Isten báránya) és a Halak (lásd: az őskeresztények hal szimbólumát) világkor (ún. Platón év, vagy precessziós év, vagy nagyév) határára történik, az „abszolút nulla időt” ez az ún. precessziós kospont határozza meg. Cymbeline másik neve (mint ezt már írásunk elején jeleztük), Cunobeline azt jelenti: Belinus kutyája.

A cymBELINE és a cunobelINE, valamint a Belarius szavak-nevek BEL-je arra való utalás, hogy Cymbeline és Belarius egy és ugyanazon apaarchetípust két megnyilvánulási formája: a Kuty (az ún. keleti zodiákus állata, a kelták keletiek) és a (nyugati zodiákus szerinti) Kos megfelelője.

Cymbeline ezek szerint, teret és időt tekintve is a KOS-ban tartózkodik, mégpedig (ahogy korábban megállapítottuk) Napként. A Kos az asztrálmítoszi hagyományban a mindenkori kezdet jegye, akár „kiséves szinten” (a Nap éves útja az állatövön) akár „nagyéves vonatkozásban”. (A Nap 26 000 éves ciklusa az állatövön hátráló mozgással.)

A történet szerint tehát az udvarban, vagyis a KOS jegyben tartózkodik a Nap (Cymbeline) mellett, a Merkúr (Pisanio), a Vénusz (Imagine), a Hold (Posthumus), a Szaturnusz (Cloten), a Mars (Iachimo – egy ideig), a Jupiter (Jupiter – hacsak egy álom erejéig is), vagyis az archaikus világ valamennyi „bolygója”.

Számúzetéssel (közvetetten) legelőször a két édesfiú, Guiderius és Arviragus kerül ki a „Kos-udvarból”. Ők ketten mint Cymbeline utódai a jövő, még fiatal, de testben, lélekben erős-egészséges Napfiak, fénykezdeményei. Kosból való „kilépésüket” valamennyien követik, csak a Nap marad. A csillagmítoszi hagyományban a Kosban a Mars van otthon, a Nap viszont erőben. Ez a konstelláció egyezést mutat a történelmi hellyel és idővel: a Római Birodalom „Mars-alljai”: Augustus császár, Iachimo, Lucius „otthon érzik magukat Britanniában”, a „Brit-Nap”, a klienskirály, vagyis Cymbeline, viszont erőt próbál színlelni. A számúzettek (ki-ki a maga pályagörbéjén) beavatódnak, megjárják az élet (egyesekek a halál) földi és égi iskoláit, és a maguk „szerencsecsillaga” által vezéreltetve esnek át külső és belső, testi és lelki átalakulásokon az éppen aktuális erők (értsd: állatövi jegyek) hatására, miközben meg is őriznek valamit eredeti mivoltukból...

A legszerencsésebb, legegészségesebb változást a két királyfin tapasztalhatjuk, akik távol az udvar intrikáitól, és a társadalmi elvárásaitól, nem voltak kitéve mindenféle alkalmazkodásból fakadó személységtorzulásnak, mint az udvar többi tagja, hanem szinte születésüktől fogva a nagybetűs Természethez igazították belső óráikat, és ezen a réven a bennük szunnyadó eredendő életerő szabadon, nyert teret ahhoz, hogy azok legyenek, akiknek rendeltettek: hazaszerező, fényes jövő előtt álló, de a kelta múltat nem megtagadó, magukkal békében élő és nem meghasonuló, a romanizációt szerencsésen elkerülő, s hadd ne soroljuk tovább, „Morgan-fiúk”, vagyis (nevelő) apjuk után: nagyok, tiszták, világosak, barlangban született Napok...

Ha Cymbeline 20 évvel korábban nem számúzte volna (éppen a rómaiakkal való összejátszás – hamis – vádjával) Belariust, és az nem vitte volna magával a fiúkat, akkor, minden valószínűség szerint, Guideriusra is Arviragusra is hasonló sors várt volna, mint az udvar többi tagjára, akik elvesztették kelta mivoltukat, és britonokká romanizálódtak. Cymbeline Shakespeare-nek köszönheti ezt a 20 évnyi időt, a fiúk viszont éppen a Britanniát megtá-

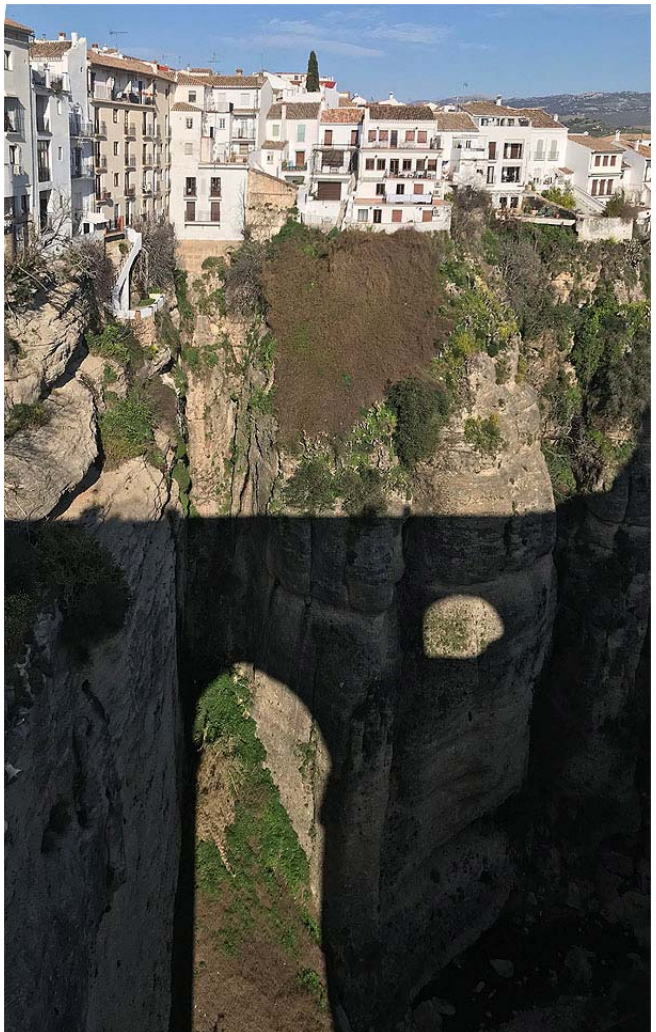
madó római hadaknak köszönhetik, hogy, ha kerülővel is, de visszatérhettek apjukhoz, és még pont időben: Kospontban...

Shakespeare-nek ebben a darabjában talán Posthumusért és Imogénéért izgulhattunk a legjobban, őket állította rivaldafénybe a mester, mint a játék fő témáját. A Cymbeline-fiúk a melléktéma szereplői...

Lehet, hogy Shakespeare csak el akarta terelni a figyelmünket, s talán a rómaiak figyelmét is, lánya és nevelt fia ügyeivel, hogy közben édesfiai nyugodtan kiteljesedjenek barlangjuk sötétjében, hogy aztán a „kezdésre”, a nagy kezdetre, a kezdetek kezdetére megjelenhessenek a Britvilág királyi színpadán?

Tudjuk: Shakespeare-nél minden lehetséges, az is pl., hogy megadja nekünk a kezdőhangot, mondjuk egy cintányéron: cinnnnn...

Hagymás Istvánnak a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában készülő, Shakespeare-látlatok II. című kötete Cymbeline című fejezetének 1. részét a 2019/4. lapszámban közzeltük. Itt a 2., befejező rész olvasható.

Ronda látképe (Vezekényi Fanni felvétele)